

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SEPTEMBER 5 • 94

Lovisa Ulrikas
begravningsmedaljer

Kungafemman

Genuesarnas
penningväska

Nytt
jubileumsmynt

Kunga femman

— ett unikt minne

Köp riksbankssedeln
till stöd för Sveriges ungdom!

Dessutom:
*En verkligt lämplig gåva till bl. a. barn- och födelse-
dagar, jubileer och andra högtidliga tillfällen!*

Pris 15 kr

INLÄMNING PÅGÅR

till vinterns auktion, december 1994.

Vi söker främst högklassiga svenska mynt
— *förmånliga inlämningsvillkor*

MYNT GALLERIET

Biblioteksgatan 5, Box 7049, 103 86 Stockholm.
Telefon 08-611 33 88. Telefax 08-611 25 11.

Helårsabonnemang 1994 (2 auktionskataloger, 2-4 lagerlistor) mot insättning av SEK 150:– på postgiro 831 63 28-7.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61 Fax. 08-661 62 13

KÖPER ♦ SÄLJER ♦ VÄRDERAR
MYNT ♦ SEDLAR ♦ MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Kjell Holmberg,
tel 018-38 23 47 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Kjell Holmberg efter överenskommelse.

Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00
Fax 08-667 07 71

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Fax 08-663 97 35

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Kjell Holmberg
Tel 018-38 23 47
(kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 125 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program hösten 1994

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar - gärna med sällskap - en torsdagkväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

- 8 september Ta med och visa dina nyförvärv.
26 september Henrik Klackenbergh och Ian Wiséhn presenterar planerna kring KMKs nya utställningar på Slottsbacken.
6 oktober Öppet hus.
3 november Öppet hus.
1 december Öppet hus.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

Numismatiskt TV-program 1994

Ni som i somras missade Ulf Schenkmanis program "Från Krösus till Wibble" får en ny möjlighet att se det i höst. Serien om fyra delar kommer att gå i repris i TV 2 lördagarna den 8, 15, 22 och 29 oktober kl. 18.30.

Medlemmar läs sid. 133!

Meddelande från KMK

Kungl. Myntkabinettets utställningar är nu stängda och öppnar åter på Slottsbacken år 1996.

Kansli Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 5 · 94

	Sid
Lovisa Ulrikas begravningsmedaljer	124
Bulgarien	126
Sporrongs reklamjetong	127
Kungafemman 1948	128
Kring överlämnandet av belöningsmedaljer (6)	130
Genuesarnas penningväska	132
1000 års myntning i Sverige - nytt jubileumsmynt	133
Fluorescerande bild på nya sedlar	134
Frikort till resande med ångslup	134
Samtida berättelse om utlandet av gåvor och medaljer i samband med undertecknandet av fredstraktaten i Värälä	135
Jägarmärken	136
Sedelnytt	137
Mynt och sedlar på svenska frimärken	137
Numismatiskt korsord	138
Bauers haandbog	138
Sex ton mynt i Fontana di Trevi	139
Recensioner	140
Utställning	142
Larmade fyndplatser skall avskräcka tjuv	142
Auktioner & Mässor	143
Föreningar	143
Frågespalten	143
Pressklipp	143

Omslag

Riksbanken tillverkade olika typer av reklam i samband med utgivandet av Kungafemman 1948. Detta är en diskskytt som var avsedd att stimulera försäljningen av jubileumssedeln. Företagen uppmanades att låta skylten stå på väl synlig plats inom arbetsplatsen. Foto: RIK-f. Se artikel på sid. 128.

Lovisa Ulrikas begravningsmedaljer

Av Ian Wiséhn

När änkedrottning Lovisa Ulrika avled på Svartsjö slott den 16 juli 1782 var det nog en och annan som drog en lättadens suck. Hon hade inte varit lätt att ha att göra med. Redan från början hade hon viljan att bestämma över både kung och riksdag. Drottningen hade många motgångar i denna strävan. När sonen Gustav III gjorde sin statskupp 1772 var det en förändring helt i Lovisa Ulrikas smak, men sonen visade sig vara svår att styra.

Hennes personliga ekonomi hade länge varit ett orosmoment, men de materiella förutsättningarna för hennes existens fick en tillfredsställande lösning. Från 1774 var Fredrikshof (Östermalm, Stockholm) hennes residens, men 1777 måste hon avstå från Drottningholm och alla dess dyrbara samlingar som motprestation till att hennes skulder reglerades. På landet var Svartsjö hennes änkesäte. Svartsjö slott, beläget väster om Stockholm, hade uppförts vid mitten av 1700-talet med Carl Hårleman som arkitekt. Tidigare hade där stått ett praktfullt slott som byggts under Erik XIV:s och Johan III:s regeringsperioder. Här hade också funnits ett myntverk på 1540-talet under Gustav Vasas tid.

Lovisa Ulrikas sista levnadsår fördyrades genom brytningen med Gustav III, föranledd av de cirkulerande ryktena om sonsonen Gustav Adolfs börd. Vid dennes födelse 1 november 1778 blev den definitiv. Någon försoning skedde inte förrän Gustav den 13 juli 1782 besökte sin döende mor.

Med vid dödsbädden den 16 juli var av hennes närmaste endast de båda barnen Fredrik Adolf och Sofia Albertina samt svärdottern Hedvig Elisabeth Charlotta. Änkedrottningens sista ord lär ha varit "Bed Gud för mig". Liket fördes sjövägen till Stockholm där det utställdes på "lit de parade" i slottets riddarsal. Likpredikan hölls av drottningens fd överhovpredikant, biskopen i Göteborg, Johan Wingård och jordfästningen förrättades av ärkebiskopen Carl Fredrik Mennander. Temat i likpredikan var: Dödens visshet och Dödens vikt. Per-

"ENKE DROTTNINGENS DÖD" – Plansch ur Skåde Penningar öfver de Förmästa Händelser som tillhöra Konung Gustaf III:s Historia.

Kastpenningen till Lovisa Ulrikas begravning. Foto: RIK-f.

*Utsikt över Stockholm från Hovjaktvarvet på Kungsholmen, när drottning Lovisa Ulrikas lik fördes sjöledes från Svartsjö slott till huvudstaden den 25 juli 1782.
 Akvarell hämtad ur Bibliotheca Rosenhaneana, Vitterhetsakademiens bibliotek.
 Foto: RIK-f.*

sonalia över drottningen skrevs av statssekreteraren Elis Schröderheim och altartalet av kanslirådet Jacob von Engeström. Alla dessa akter är otryckta (Riksarkivets kungliga arkiv). Dekorationerna vid begravningen har aldrig återgivits i bild.

Kastpenning

Till begravningen präglades en kastpenning i silver (i Kungl. Myntkabinettets samling finns även ett exemplar i guld). Kastpenningen graverades av den flitige medaljgravören Carl Gustaf Fehrman. Den mäter 32 mm i diameter. Åtsidan visar änkedrottningens högra profil. Hon bär ett diadem och nackslöja som är framdragen kring bröstkantens. Under porträttet finns konstnärens initialer: C.G.F. Åtsidans omskrift lyder: LUD. ULRICA D.G. REG. SVECIAE VIDUA.

Frånsidan har texten: REGUM FILIA. / SOROR. CONIUX / MATER AUGUSTA. / NATA XXIV IULII / MDCCXX. / OBIT XVI IULII / MDCCLXXXII. (i översättning: Konungars högt uppsatta dotter, syster,

maka och moder, född den 24 juli 1720, dog den 16 juli 1782).

I samband med att begravningsmynten skulle utslängas hade myndigheterna uppgjort särskilda regler för hur det hela skulle gå till: Wid Högst Salig Hennes Kongl. Maj:ts Enkedrottningens Lovisa Ulricas Begravning, then 31 Julii 1782, i akt tages följande Ordning (§ 12, p. C verso): "Emedlertid och sedan Processionen i Kyrkan är inkommen, begynnes at utkastas Begravnings-Penningar bland folket, af en Kongl. Räntmästare, sitande til häst, och beledsagad af sex Dragoner för at afhålla oordentligheter. Början med Penningarnes utkastande göres wid Kongl. Slottet, hwarifrån vägen tages utföre Stora Kyrkobrinken til Riddarehus-Torget, Riddarholms Kyrko-Gården, och sedan på Platsen utan för Kyrkan, och så vidare til Munkbron, Södermalms Torg, Nya Kongsholms-Bron och Ladugårdslands Torget".

Enligt ett kungligt brev till Kammarkollegiet den 19 juli 1782 skulle 1.500 kastpenningar utkastas.

Som är fallet med andra begravningspenningar är även denna tämligen enkelt utförd. Det gällde att snabbt få fram en förlaga. Därför saknar frånsidan bildframställning.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

Minnesmedaljen över drottning Lovisa Ulrikas död. Foto: RIK-f.

Minnesmedalj

Vid sidan av kastpenningen präglades en mer officiell medalj. Här var Gustaf Liungberger konstnär. Medaljen, som präglades i guld och silver, mäter 55 mm i diameter. Åtsidan visar Lovisa Ulrikas högra profil och omskriften lyder: LUDOVICA ULRICA D. G. REGINA SVECIAE.

Frånsidan visar en örn som flyger upp från jorden mot den strålande solen. I bakgrunden finns klippor och Ridrarholmskyrkans torn tillsammans med andra byggnader. Öرنen antyder drottningens apoteos och syftar därjämte på hennes börd från Preussen. (En liknande symbol – en örn med en pärla i näbben – återfinns på medaljen över Lovisa Ulrikas ankomst 1744, Hildebrand II, s. 125 nr 1.) Överst ordet: ATTIGIT (Hon har nått sitt mål) och nederst: D. XVI. IULII / MDCCLXXII.

Källor och litteratur

Hildebrand, B.E., *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*. Andra delen, Stockholm 1875.

Jägerskiöld, O., Lovisa Ulrika. *Svenskt Biografiskt Lexikon*, band 24, Stockholm 1982-84, s. 151-58.

Lindgren, T., Anteckningar om kastpenningar från och med drottning Kristinas kröning 1650. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1947.

Lindgren, T., Till kastpenningens historia. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1971.

Piper, S.A., Lof-Tal öfver Högstsalig Hennes Kongl. Maj:t Enke-Drottningen Lovisa Ulrica. *VHAAH* 1, Stockholm 1789.

Bulgarien

Konungariket Bulgarien, som upprättades 1908, var furstendöme 1879-1908 och dessförinnan turkisk provins. Landet nådde Egeiska kusten under sina största expansioner 1913-19 (Thrakien) och 1919-47 (Sydthrakien, dvs östra Grekland, därtill nuvarande Makedonien).

Den 1946-90 existerande Folkrepubliken Bulgarien hade inalles sjutton ordnar. Sedan folkrepubliken avskaffats, har alla ordnar för bulgariska medborgare bortfallit. Två däruv var bibehållna äldre ordnar, ehuru med nya insignier, nämligen *Tapperhetsorden* (1880, 1944, 1948) och *Kyrillos- och Methodiosorden* (1909, 1944, 1952). De sist instiftade var *Orden för civilt mod och förtjänst*

(1966), *Orden för militärt mod och förtjänst* och *Arbetsärens orden* (båda 1974) samt *Orden för 13 seklers Bulgarien* (1981); år 1977 erhöill *Folkliga arbetsorden* (1945), dämera *Arbetsorden*, nya insignier.

Enligt "State Gazette" (*Därzjavni-ja sävet*) nr 27/1991 återstår följande ordnar för utländska medborgare:

Balkanbergsorden (*Orden Stara Planina*) instiftades 4 aug 1966 med samma rang som Georgi Dimitrovorden. Den kan endast tilldelas utländska stats- och regeringschefer, regeringsmedlemmar, diplomater och andra utländska medborgare som inlagt utomordentliga förtjänster för nära och vänskapliga relationer med Bulgarien och stärkandet av världsfreden efter förslag av utrikesministern. Stadgar fastställdes 24 juli 1969.

Orden har tre grader, varav de båda lägsta utdelas *med svärd* till militärer och utan svärd till civila:

- 1 *Storkors* (eg »med band»): Särskilt vitemaljerat ordenstecken av guld i axelband samt kraschan; denna grad är avsedd för stats- och regeringschefer.
- 2 *1:a klassen* (eg »utan band, 1:a klassen»): Vittemaljerat ordenstecken i halsband.
- 3 *2:a klassen* (eg »utan band, 2:a klassen»): Rödemaljerat ordenstecken i halsband.

Ordenstecknet är för storkorsen en vitemaljerad 5-uddig guldstjärna med ett litet polerat guldejon såsom bärlänk, för 1:a klassen en vitemaljerad 5-uddig silverstjärna med guldkant och 2:a klassen en rödemaljerad 5-uddig silverstjärna; de

båda ordenstecknen »utan band» har dessutom mellan uddarna stiliserade silverstrålar i två rader och i mitten en grönemaljerad förgylld cirkel resp oemaljerad silvercirkel med inskriften »STARA PLANINA» (Balkan) i kyrillisk skrift i guld resp rött. Frånsidan är i dessa fall slät, medan bärlänkens lejon är förgyllt resp av silver; kategorien »med svärd» har korslagda dylika mellan lejonet och stjärnan.

Kraschanen är av guld och motsvarar 1:a klassens ordenstecken, men har guldstrålar och saknar lejon.

Ordensband: Vitt med i övre kanten ränder i nationalfärgerna vitt, grönt och rött.

Madararyttarens orden (*Orden »Madararski konnik*), BulgMadO, instiftades 4 aug 1966 med samma rang som Folkrepubliken Bulgariens orden. Den kan tilldelas utländska diplomater ackrediterade i Bulgarien och övriga utlänningar som inlagt utomordentliga förtjänster i fråga om vänskapliga förbindelser med Bulgarien efter förslag av utrikesministern. Stadgar stadsfästes av nationalförsamlingens presidium 24 juli 1969. Orden har sitt namn efter en i klippan uthuggen tusenårig avbildning av en ryttare, nära byn Madara i Bulgarien.

Orden består av två avdelningar, den ena med svärd för militära och den andra utan svärd för civila; vardera har två grader:

- 1:a klassen: Ordenstecken av guld med svärd resp utan i halsband.
- 2:a klassen: Ordenstecken av silver med svärd resp utan i halsband.

Ordenstecknet är en störtad, av strålar bildad femhörning av guld för 1:a klassen och av silver för 2:a, belagd med en vitemaljerad femhörning med förgyllda kanter; den senares mittparti utgöres av en fyrkantig förgylld relief med Madararyttaren och avrundade hörn. Frånsidan är slät. Militära ordenstecken har två korsade svärd under en förgylld resp silverring såsom bärlänk.

Ordensband: Vitt med gröna och röda kantränder.

Rosens Orden.

Rosens orden (*Orden na rosata*) instiftades 4 aug 1966 med samma rang som 9 september 1944-orden. Den tilldelas efter förslag av utrikesministern utländska kvinnor inom politisk, ekonomisk och social verksamhet och övriga kvinnor, som inlagt stora förtjänster om folkrepubliken Bulgarien. Stadgar fastställdes 24 aug 1969.

Orden har två grader, guld och silver. *Ordenstecknet* är en rödemaljerad ellips med rombmonter och avtrubbade ändar, belagd med en förgylld naturlig ros och på sidorna omgiven av tio strålgrupper av guld resp silver; av dessa är sex längre och har negativ form och svalstjärtnliknande spetsar, medan de alternerande korta strålgrupperna ha positiv form och är spetsiga. Det bäres utan band i en bärlänk i form av ett vajande band av resp metall.

Text och illustration (Studio Frank/Hans Pettersson, Staffan Ullström) ur Leif Pålhlsson – Poul Ohm Hieronymussen, *Europas ordnar i färg*, 3 korrekturet, 1973.

Litteratur:

Todor Petrov, *Balgarski ordeni i medali*, Sofija 1982.

Poul Ohm Hieronymussen, *Europæiske ordner i farver*, København 1966, s. 154-6. L. P-n, "Rosenorden", *Svenska Dagbladet* 11/2 1971. s. 10.

Leif Pålhlsson, "European orders". Part II, *The Heraldry Gazette* (London), New series XLV. September 1992, s. 9.

Sveriges ambassad, Sofia, till UD 1992-08-04 Nr 90 C 60.

Leif Pålhlsson

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.

Box 7662 103 94 STOCKHOLM

Tel: 08-10 10 10 Fax: 08-678 77 77

Köpes!

Nils (Nicolaus) Keder:

- Catalogus nummorum...
- De argenteo runis...
- Nummi aliquot...
- Nummorum in Hibernia...
- Nummus aureus...
- Runæ in nummis...

Allt av intresse – även inkompleta exemplar.

Svar med uppgift om vad som finnes, skick, och begärt pris till:

Kjell Holmberg

Gråna Dalby - 755 91 Uppsala
Tel. (kvällar, helger): 018-38 23 47

Sporrongs reklamjetong

Den ledande pollettillverkaren vid början av 1900-talet var C.C. Sporrong & Co i Stockholm. Vid denna tid tillverkade man en reklamjetong som var avsedd att utdelas i samband med kundkontakter och vid varumässor. Jetongen, som är av aluminium, mäter 29 mm i diameter.

Åtsidan har omskriften: C.C. SPORRONG & CO REGERINGSGATAN 28. Frånsidan har texten: FABRIK / FÖR / SÄVÄL FINARE SOM / ENKLARE / METALLARBETEN / STOCKHOLM.

I/W

Reklamjetong från C.C. Sporrong & Co. Foto: RIK-foto.

Kungafemman 1948

Av Ian Wiséhn

Med anledning av Gustav V:s 90-årsdag (som inföll den 16 juni 1948) beslutade Sveriges Riksbank att i samarbete med "Kungakommittén 1948" utge sedlar à 5 kronor. Dessa skulle tillhandahållas allmänheten till ett pris av 10 kronor per sedel. Genom överkursen skulle man få medel till en fond, benämnd "Gustaf V:s 90-årsfond för Sveriges ungdom", vilken hade till uppgift att främja ungdomens frivilliga ideella verksamhet. Sedlarna skulle gälla i den allmänna rörelsen för 5 kronor. Sedlar, som från allmänheten inkom i kassorna, fick inte återigen försälas eller utges.

Ursprungligen var avsikten att i likhet med vad fallet varit vid tidigare liknade tillfällen utge ett jubileumsmynt att försälas till viss överkurs. Då det emellertid visade sig av valutaskäl ogörligt att erhålla importtillstånd för den avsevärda kvantitet silver, som skulle ha erfordrats för genomförande av detta förslag, stannade man för att utge en särskild sedel.

Den 16 januari 1948 inlämnades ett förslag från Kungakommittén till Riksbanksfullmäktige rörande utgivande av en jubileumssedel. Den 24 februari 1948 gjordes en formell framställning i ämnet till fullmäktige. Den nya sedeln utformades av Akke Kumlien (1884-1949). Om detta står det i fullmäktiges protokoll den 31 mars:

"Förelåg provtryck på den jubileumssedeln, som skulle utgivas i anledning av H.M. Konungens 90-årsdag. . . Enligt det föreliggande förslaget till sedel, vilket uppgjorts av intendenten, fil. dr Akke Kumlien och tillstyrkts av professor Olle Hjortzberg såsom konstnärlig sakkunnig, skulle sedelns grundtryck erhålla en grönaktig färgton på framsidan och en brunaktig på baksidan. . . Fullmäktige ansågo sig kunna godkänna provtrycket. . ." Den 22 april träffades ett avtal mellan Kungakommittén och Sveriges Riksbank om sedelns utgivande. Avtalet innehöll i huvudsak följande:

Riksbanken åtog sig att kostnadsfritt låta trycka femkronosedlar av visst utseende. Sedeln skulle tryckas

Diskskylt avsedd att stimulera försäljningen av jubileumssedeln. Foto RIK-f. Se även färgbilden på omslagssidan.

i en första upplaga om en miljon exemplar med rätt för kommittén att framdeles utöka upplagan intill ytterligare högst en miljon exemplar. Riksbanken förband sig att ha första upplagan färdigtryckt den 7 juni 1948 samt åtog sig att kostnadsfritt ombesörja all reklam.

På hemställan av Riksbanken ställde sig Svenska Bankföreningen, Svenska Sparbanksföreningen, Svenska Jordbrukskreditkassan och Kungl. Generalpoststyrelsen kostnadsfritt till förfogande för sedelns tillhandahållande. Kungafemman blev alltså tillgänglig hos samtliga affärs- och sparbanker, jordbrukskreditkassor och postanstalter.

På grund av det genom pappersransonering ansträngda utrymmet i dagstidningarna och därmed förenade svårigheter att kostnadsfritt erhålla önskvärd publicitet för såväl kungaporträtt som kungafemman, visade det sig nödvändigt att tillgripa en mycket omfattande annonskampanj. Reklamen omfattade dels affischering såväl utomhus som på försäljningsställena, dels skrivelser till större industri- och affärsföretag. Tio tusen

företag fick en riktad vädjan om att inlägga minst en jubileumssedel i varje avlöningskuvert. Företagen uppmuntrades även att, för att möta efterfrågan innan sedlarna blivit tillgängliga, inskicka förhandsbeställningar. Riksbanken förbehöll sig dock rätten att leverera rekviderade sedlar i flera omgångar samt att med hänsyn till den begränsade upplagan verkställa viss ransonering om så erfordrades. För rekviderade sedlar skulle företagen erlægga likvid vid leveransen med tio kronor per sedel. Riksbanken förband sig att vid försäljningstidens slut återköpa ej försälda sedlar. Sedlar som återgick skulle levereras antingen i obrutna buntar eller, när återleveransen gällde delar av sedelbuntar, i fortlöpande nummersviter.

Då sedlar levererades från Riksbanken, översändes samtidigt remсор för fönsterreklam, avsedda att uppsättas i försäljningslokaler, samt ett antal av Kungakommittén tillhandahållna kuvert, avsedda som sedelomslag. På propagandaskyltar fanns uppmaningar som tex: "Gör Kungen glad — Köp kungafemman".

Man fick stor publicitet via radion genom att Kungafemman utdelades som pris i en tävling i programmet "Frukostklubben". Veckotidningarna fick biläggsblad med reklam för Kungafemman utskickade till ett antal av 2.114.000 stycken.

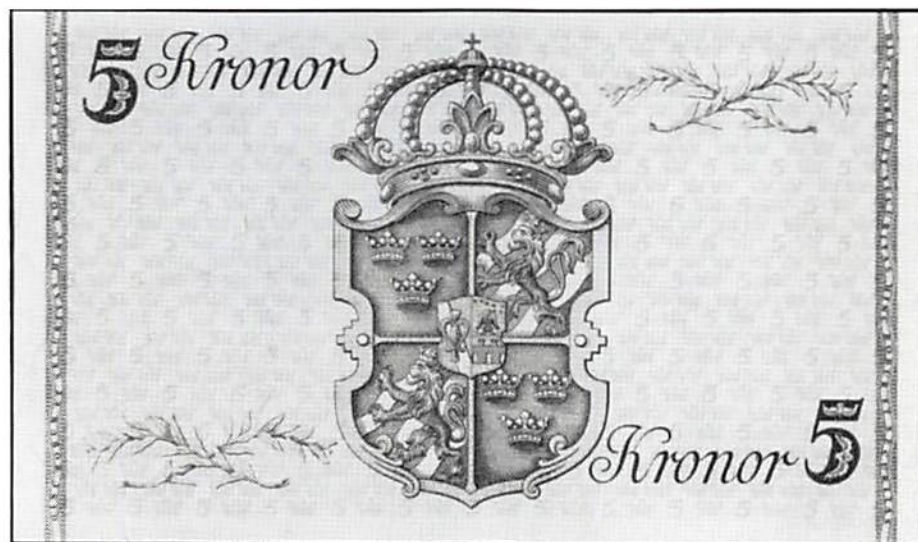
LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

Kungafemman 1948 som utgavs i anslutning till Gustav V:s 90-årsdag. Medlen skulle gå till en fond som skulle främja studie- verksamhet, ledarutbildning, ungdomsgårdarnas kursverksamhet samt liknande ändamål. Något förminskad. Foto ATA.

Försäljningen av sedeln pågick till och med juli månad 1949. Sammanlagt såldes endast 170.819 exemplar och den resterande upplagan makulerades. Den låga försäljningen måste ha varit ett stort misslyckande.

Dag Hammarskjölds namnteckning på sedeln har alltid tilldragit sig intresse. Han var åren 1941-48 ordförande i riksbanksfullmäktige. Sedan han valdes till Förenta Nationernas generalsekreterare ökades intresset för sedeln bland samlare i utlandet.

Det dröjde med försöken att utge jubileumssedlar. Nästa gång var 1968 i samband med Riksbanksjubileet och den utgavs utan överkurs.

*

Källor och litteratur:

- Bankofullmäktiges protokoll den 31 mars 1948.
- Kungakommittén 1948, *skrivelse till företagsledare*.

Lagerqvist, L.O., *De svenska jubileumssmynten 1821-1952. Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1956, s. 111ff.

Lindgren, T., *Sveriges riksbanks sedlar*. Stockholm 1968.

Platbärzdís, A., *Sveriges sedlar 1661-1961*. Del I, Lund 1963.

Riksbankens Cirkulärskrivelse angående försäljning av jubileumssedeln å 5 kronor.

Svensk Författningssamling (SFS) nr 262, 14 maj 1948, förordning.

Wallén, L., *Sveriges sedlar*. Del I-II, Stockholm 1984. □

Kring överlämnandet av belöningsmedaljer (6)

”Guldtolva” av ”NOR”

Under denna titel skrev framlidne fil. dr Torgny Lindgren en hel serie små uppsatser i MYNTKONTAKT, sista gången i nr 2/1984 (jfr nr 3/1985 och — av sign. LLt — nr 7/1987). Här skall lämnas ett annat bidrag, från sekelskiftet, rörande en sällsynt storlek av vår eljest vanligaste belöningsmedalj (jfr riksdagsmotioner 1973:1853 och 1984/85:2327).

Alltså, en notis i PT (*Post- och inrikes-Tidningar*) den 8/2 1905, s. 2 (bl. a. avtryckt — något förkortad — i *Norrköpings Tidningar*, 8/2, s. 2, sp. 3) från Ecklesiastikdepartementet (Underrättelser från Konungens Kansli) förmälde följande:

Medalj. Kungl. Maj:t har tilldelat lektorn vid högre allmänna läroverket i Norrköping m. m., filosofie doktorn *Yngve Nyberg*, i anseende till hans långvariga och förtjänstfulla lärarverksamhet, medaljen i guld af tolfte storleken med inskrift »För nit och redlighet i rikets tjänst».

I vanliga fall brukar notiser med dylikt innehåll avslutas med en beskrivning av bandets färgkombination och — ej minst väsentligt — sättet för medaljens bärande, d. v. s. ”att i högblått band med gula kanter bäras på bröstet (om halsen, i kedja om halsen)”. Så icke här, men därom senare.

Överlämnandet ägde rum fyra månader senare. I *Norrköpings Tidningar* den 8/6, s. 2 sp. 4-5, läses följande:

Årsexamen och avslutning i h. allm. läroverket

härstädes ägde rum kl. 10-1 i dag och bevistades af landshöfdingen greve Douglas och läroverkets eforus biskop C.V. Charleville samt examensvitnen och elevernas anhöriga och vänner i stort antal.

Vid själfva avslutningen kl. 1 blev därför högtidssalen fylld till trängsel och flera kunde ej komma in. — — —

Biskopen uppläste sedan en skrivelse, i hvilken han erhållit i uppdrag att till lektor Yngve Nyberg öfverlämna den honom tilldelade medaljen i guld af tolfte storleken med inskrift: För nit och redlighet i rikets tjänst. Öfverlämnandet skedd med några hjärtliga ord, hvarvid tal. nämnde, att det för honom vore synnerligen kärt att få fullgöra det honom lämnade uppdraget.

Tillförelse W.V. Lieberath (1822-1904) hörde till dem, som erhöi Oscar II:s NOR i 12:e storleken att bäras på bröstet. Han är iförd tulluniform.

Foto Göteborgs Stadsmuseum.

Lektor Nyberg hade under 100 terminer eller 50 år varit i skolans tjänst. Det var därför ej underligt att en utmärkelse, som lämnades för en dylik lifsgärning, var synnerligen sällsynt. Tal. trodde att alla de, som lärt känna Nyberg under hans långa tjänstetid skulle glädjas öfver den utmärkelse, som nu kommit honom till del från vår jordiske konung.

Belöningen borde för hr N. vara en uppmuntran — sådan behöfva vi alla. Tal. lyckönskade hr N. af hjärtat till den utmärkelse han erhållit. Herren Gud hade på honom uppfyllt ett löfte: ”Jag skall bära eder intill ålderdomen. Jag vill upplyfta, bära, hjälpa”.

Tal. önskade och bad till Gud, att lektor Nyberg ännu länge måtte få stanna kvar bland dem, som akta och älska honom. När hans dagar lyktas, skulle han kunna se tillbaka på en gagnande lefnadsbana och evighetsmorgonen uppgå ofördunkladt klar.

Nyberg, som var född i Stafby, Uppsala län, 1830, var lektor i matematik och kemi vid h. a. l. i Norrköping sedan 1862 och läroboksförfattare (se *Svenskt porträttgalleri*, XII:1, Stockholm 1898, s. 104, och Edv. Kölgren, *Matrikel öfver rikets allmänna läroverk och seminarier m. fl.*, Vimmerby 1905, s. 149 och 565). Enligt sistnämnda erhöi han avsked 1905, men han är ej upptagen bland ”IV. Lärare, som avlidit efter utgivandet av *Matrikeln 1905*” (*Läroverksmatrikel 1908-1909*, 2. uppl., Vimmerby 1909, s. 777). Han blev RNO 1887 och är avförd ur riddarelängden i 1907 års statskalender, varför man kan sluta sig till dödsåret 1906. Den fina medaljen fick han således — trots biskopens fromma önskan — ej glädjas åt så länge.

En "vanlig" Oscar II:s "För nit och redlighet i rikets tjänst" (NOR), 12:e storleken i guld, ur Kungliga Myntkabinettets samlingar. Äldre porträttypen, som ej blev utbytt för denna storlek. Foto Jan-Eve Olsson, RIK/Foto.

Torgny Lindgren har i uppsatsen "Hedersbelöning för nit och redlighet i rikets tjänst" (2). Till medaljens historia under Oskar I:s och Karl XV:s tid" (*Numismatiska meddelanden*, XXXIII, 1983, s. 158) behandlat de första utdelningarna av de ytterst sällsynt förekommande största storlekarna av denna medalj (1866: 18:e storleken, samt 1871 och 1872: 12:e storleken, samtliga att i kedja av guld bäras om halsen).

Karl Löfström har vid några tillfällen meddelat förteckningar över innehavarna av dessa storlekar, nämligen i *Kungl. medaljen Illis quorum meruere labores*, Stockholm 1933, s. 35 (ofullständig, bl. a. Nyberg saknas) samt uppsatserna «Kungliga medaljen 'För nit och redlighet i rikets tjänst.' Vår vanligaste belöningsmedalj ursprungligen avsedd för tullens personal». *Notiser från Tullverket*, nr 7-8/1936, s. 77-78, och "De kungliga svenska belöningsmedaljerna", *Herrarnas kalender 1938*, Stockholm 1937, s. 182-3 (jfr osign. art. Första nitochredlighetskvinnan verkade i Malmö, *SDS* 8/6 1954, s. 6, sp. 4-5). Förf. har i båda sistnämnda uppsatser

varit alltför snabb med att draga schablonmässiga slutsatser, när han skriver: "...ha samtliga dessa varit i guld (och burits) i det sedvanliga (högblå) bandet (med gula kanter) om halsen, dock med ett undantag" (tre kedjor nämnas). I själva verket förhåller det sig så, att — förutom i kedja av guld om halsen (inalles sex fall) — "GMnor12" burits i det sedvanliga bandet *antingen om halsen eller på bröstet*; däri torde otvivelaktigt föreligga en *hittills* i litteraturen *obeaktad gradering av utmärkelsen*.

I guld 18:e storleken har GMnor utdelats inalles två gånger (1866 och 1881), vartill kommer ett fall av denna storlek med den särskilda inskriften "För nit och redlighet i Konungens tjänst" (till en UD-man 1886) — samtliga i kedja av guld om halsen;

I guld av 12:e storleken har GMnor utdelats inalles 36 gånger, därav i *kedja av guld om halsen* sex gånger (åren 1871-1896), i *band om halsen* 22 gånger (åren 1872-1932) och i *band på bröstet* sju gånger (åren 1890-1919); därtill kommer lektor Nybergs medalj, vars bärande icke — såsom ovan nämnts — är utrett. Lektor Sa-

lander i Skara hade dock 1883 erhållit samma storlek att bäras om halsen.

I silver av 12:e storleken utdelades en unik "nor" 1878; en "silvertolva" har emellertid alltid betraktats som en lägre utmärkelse än en mindre guldmedalj, varför den rimligtvis torde ha burits på bröstet (jfr *Myntkontakt*, nr 7/1981:144).

Leif Pahlsson

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.
Även utgåvor från hela världen.
Sedlar. Polletter.
Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Genuesarnas penningväska

Ett av de mest kuriösa målen vid tingen i Järvsö kan man läsa om i protokollet från åren 1736 och 1737. Där finns allt man kan önska av stämningar och motstämningar, lösa rykten, skvaller och gammalt groll, men också riktig mystik.

Det började vid tinget den 4 december 1736, då bonden Per Jonsson i Hamre nr 1, "Koks", i protokollet genomgående kallad Jönsson, stämde Johan Persson i "Higården" och Olof Larsson i "Länsmansgården" i Nybo samt tre andra. De skulle nämligen ha spritt ett rykte i bygden att Per dolt en värdefull väska, som hans mor Margareta Persdotter hittat vid Tävestranden.

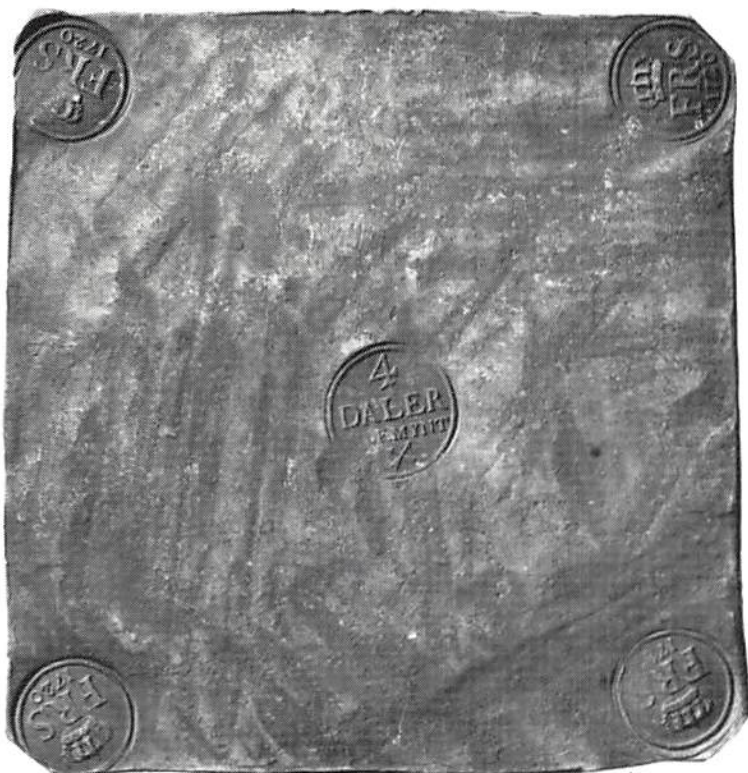
Hastig rikedom

Från de instämndas sida sade man att det var ett allmänt rykte i socknen om Per Jonssons och hans mors hastigt påkomna rikedom. Vid en skatteuppbörd hade Per Jonsson erbjudit kronobefallningsmannen två dukater av ett slag som Olof Larsson aldrig sett och som befallningsmannen ej heller velat ta emot. Han hade också till en soldat velat pantsätta ett värdefullt mynt, en dubbel Carolin*.

Johan Persson hade i Per Jonssons bodeland Tävtjärä sett en läderväska. En sådan hade också ett annat vittne sett honom ha vid en uppbornsstämning. Ett par nämndemän berättade att en piga sett den här läderväskan, till storlek som en tolvdalersplåt, hos honom.**

De turkiska fångarnas pengar

Man antydde nu att väskan som hittats var den som för några år sedan förlor-

4 daler sm 1720, präglad för Fredrik I. Sk tolvdaler. Ur Kungl. Myntkabinettets samlingar. Foto: Jan Eve Olsson, RIK-f.

rades av ett par främlingar, och som man hört sägas vara genuesare (Genua i nuvarande norra Italien var vid den här tiden en självständig stat). De var ute för att tigga ihop allmosor för fångarna i Turkiet, sades det, och de hade vid Tävestranden förlorat en väska. Kyrkvårdarna bekräftade att för sju-åtta år sedan hade i kyrkan efterlysts en läderväska med pengar till fångar i Turkiet med löfte om hittelön

på 100 daler km. Ett vittne preciserade efterlysningen till år 1728, i slättertiden. Men länsmannen, klockaren och dåvarande komministern Johan Beckmark, nu kyrkoherde i Hälsingtuna, mindes inget sådant.

Två dagar senare kom ett par sakligare vittnesmål. Soldaten Jonas Falk i Nybo berättade, att han för sex år sedan vid Tävestranden hittat en garnsäck, hopsydd i båda ändarna och med några danska skiljemynt, ett par skinnbyxor och skjortor i. Han hade lämnat den till Olof Olsson i Nybo, sedan han hört att den efterlysts. Denne vittnade att två främmande män för sex år sedan bett om hjälp att betsla deras häst och att de bett honom att efterlysa deras borttappade säck. De efterlyste den också i Undersvik. En av dem kom tillbaka efter åtta veckor och fick då den av Falk upphittade garnsacken och var mycket nöjd därmed.

Per Jonsson kunde också visa upp en attest från handelsmannen Grupenius, att de dukater som Per visat vid uppbornen, dem hade han fått av han-

* En dubbel carolin var ett silvermynt om 4 mark (2 mark = 1 carolin, 2 caroliner = 4 mark) eller 1 daler carolin, om man så vill uttrycka det. Dukaten var ett internationellt gångbart guldmynt som innehöll ca 3,4 g rent guld. Det var värt ca 2 riksdaler (obs! inte daler, det är inte samma sak). Eftersom dukaterna var av ett slag som Olof Larsson aldrig sett kan de ha varit utländska – de gällde lika bra som de svenska. De kan to m ha varit turkiska, sådana har hittats i Sverige. (Fast det hade kanske antecknats, de ser helt anorlunda ut, saknar bilder.) LLt

** Vid denna tid använde man ännu de sk plåtmynten i koppar, som ju var ganska stora. Emellertid hade de valören angiven i daler s(ilver) m(ynt), men i Svealand räknade vi alla i daler k(oppar) m(ynt). Förhållandet mellan dessa var som 1:3. Med andra ord kallades en 1-dalersplåt för tredaler osv. "Tolf dahler Plåt" är helt enkelt en 4 daler sm-plåt, som efter viktnefsättningen 1715 vägde drygt 3.000 g (3 kg) och var nästan fyrkantig. Ett vanligt mått blir sådär 22 × 24 cm, men 26 × 28 förekom också, när plåten valsats tunnare. LLt

delsmannen för levererat gods. Men fler vittnen skulle höras vid nästa ting.

Eldskopa som tillhygge

Vid marstringet 1737 kom saken upp igen, ytterligare tilltrasslad genom att Johan Persson nu stämde Pers mor, änkan i "Koks", Margareta, för att hon kallat honom "en tjuv över alla tjuvar" och slagit honom tre slag i huvudet med en eldskopa. Det hade hänt sent en kväll i februari, då Johan med ett vittne kommit in och väckt upp familjen för att lämna en stämning till sonen. Ett par vittnen hördes om detta oväsen en söndagskväll liksom om ett annat gräl med Johan Persson annan dag påsk om samma läderväska.

Rätten konstaterade att landshövdingen i Gävle inte begärt någon efterlysning av en väska med pengar, inte heller "den Kejsrerliga ministern i Stockholm".

Och med rättens goda hjälp kom alla inblandade parter fram till en förlikning, där slagen med eldskopan och skällsorden förläts och där alla antydningar var borta om att Per Jansson och hans mor blivit rika på genuessnarnas pengar.

Källa:

Järvsö domböcker.

Gunnar Käller, Vallentuna

Besparing. En arbetskarl uti en liten småstad fick veta att på postkontoret fanns ett bref till honom. Han fick derfore stor lust att känna innehållet; men hade inga penningar att betala lösen. Han gick likväl dit. Sedan postskrifvaren visat honom brevet låtsade han ta fram penningar, men bad tillika att den förre skulle bryta och läsa brevet för honom, ty han sjelf kunde ej läsa. Han hörde mycket noga på och du läsningen var slut, utropade han: "Tackar ödmjukast, när jag får pengar någon gång, så skall jag komma och hemta brevet, var god och göm det till dess," och skyndade fort sin väg.

Ur P G Bergs Anekdot-Lexikon

1000 års myntning i Sverige – nytt jubileumsmynt

År 1995 firar Sverige myntningens tusenårsjubileum. Såvitt forskningen kunnat utröna var det år 995 som Olof skötkonung slog sina första penningar i Sigtuna. Vi skall återkomma senare i höst med mera uppgifter om såväl mynten som andra intressanta saker – utställningar, skrifter etc. Detta är endast ett viktigt meddelande till alla dem, som genom sin förening vill beställa mynten. (Det går också att göra detta hos Myntverket direkt.) Det blir ett guldmynt om 1000 kronor med en avbildning av ett Olofs-mynt på fränsidan, samt ett silvermynt om 200 kronor och flera Sigtuna-mynt på fränsidan. Båda myntens åtsida bär HM Konungens porträtt. Vikt, storlek och halt är densamma som för tidigare mynt.

Föreningens medlemmar kan beställa dessa mynt genom Svenska Numismatiska Föreningens kansli. Endast *ett ex* av guld- respektive silvermyntet per medlem kan beställas.

OBS! För att kunna expediera Er beställning måste beloppet – enligt nedan – vara bokfört på föreningens postgirokonto 15 00 07-3 senast den 5 oktober 1994.

Guldmynt	1.000:— + 75:— exp avg =	1.075:—
Silvermynt	200:— + 75:— exp avg =	275:—
Guld + silvermynt . .	1.200:— + 75:— exp avg =	1.275:—

Myntet kommer att distribueras per post i februari 1995.

P g a den starkt begränsade upplagan förbehåller sig Myntverket rätten att i samråd med Riksbanken begränsa tilldelningen till SNF med flera. Skulle detta ske kommer principen turordning enligt inbetalning bokförd hos SNF att gälla. . .

HJÄLP BARN MED CANCER.

BARNCANCERFONDEN

POSTGIRO 902090-0

Fluorescerande bild på nya sedlar

Alla nya sedlar har tryckts med fluorescerande färg på delar av bild eller text som syns med ultraviolett ljus. Man måste ha en speciell UV-Tester som kostar ca 300 kr. Sådana säljs bl a hos frimärkshandlare och hos mynt-handlare. Det är bäst att välja en nätansluten (230 V) variant som även skärmar bort ljuset från betraktaren så att endast sedeln belyses med UV-ljuset. Lägg en svart pappskiva på bordet där du placerar sedlarna så att inte bakgrunden reflekterar för mycket på grund av det vitmedel som finns i nästan alla papper utom sedlar.

Följande nya sedlar har fluorescerande tryck:

20 kr Selma Lagerlöf 1991-1992: Sedelnumret har gulgrön fluorescens. Den guldockra färgen bakom Selma har blå fluorescens.

100 kr Carl von Linné 1986-1988: Sedelnumret har gulgrön fluorescens.

500 kr Karl XI 1985: 25 daler kopparmynt har gulgrön fluorescens. Denna sedel saknar fluorescens hos sedelnumret!

500 kr Karl XI 1986: 25 daler kopparmynt har gulgrön fluorescens. Sedelnumret har gulgrön fluorescens.

500 kr Karl XI 1989-1992: 25 daler kopparmynt har gulgrön fluore-

scens. Sedelnumret har gulgrön fluorescens. Baksidans violetta tryck med hjulet och namnteckningar har gulgrön fluorescens.

1000 kr Karl XIV Johan 1984: Årtalet och sedelnumret har orange fluorescens.

1000 kr Gustav Vasa 1989-1991: Sedelnumret har gulgrön fluorescens. Staden närmast till vänster och höger om Gustav med orange fluorescens. Hörnen diagonalt upptill vänster och nedtill höger med gulgrön fluorescens. Solen på baksidan visar gult fluorescerande halvmåne-gubbe.

Denna halvmåne kan ibland ha mycket svagt tryck så att den nästan saknas. Det finns då endast några små prickar i kanten som antyder att det borde vara en halvmåne. Det har hänt att affärer vägrat ta emot sådana sedlar trots att de varit äkta. Alla sedlar från 1989 och några från 1990 har ett svagt tryck som ser tunt ut även om halvmånen syns tydligt. Halvmånen har en i huvudsak vit färgton. Vissa sedlar från 1990 och alla från 1991 har ett mycket massivt tryck med en gulgrön färgton.

50 kr Gustav III med svart sedelnummer saknar allt fluorescerande tryck.

5 kr Gustav Vasa 1979 har vissa säkerhetsfibrer med kraftig blå fluorescens. Jämför med de synliga fibrernas längd och form så att du kan skilja detta från löst damm som också är fluorescerande.

Förutom tryckfärgen kan själva sedelpapperet ha olika grad av vitmedel som reflekterar det ultravioletta ljuset. Mängden vitmedel kan variera så att vitheten i UV-ljus skiftar. Det är tveksamt om man kan katalogisera dessa variationer. En specialsamling med sedlar kan dock innehålla exemplet på mycket vitmedel och nästan inget vitmedel. Försök inte att samla alla mellanting eftersom det finns en glidande skala med mindre och mindre vitmedel. Sedlar före ca 1957 ger ungefär samma färg i UV-ljus som i vanligt ljus. Skillnaden mellan sedlar före och efter 1957 är mycket markant, så dessa två varianter kan vara värda att samla. Vitmedel började användas ca 1957 men omkring 1970 har mängden vitmedel minskat betydligt. Alla sedlar i den nya sedelserien från 1985 visar mörkt violett papper i UV-ljus så att den fluorescerande tryckfärgen ska synas tydligt.

Jan Alexandersson

Frikort till resande med ångslup

Frikort från Göteborgs Nya Ångslups Aktie Bolag. Foto: RIK-foto. Skala 1:1.

Till polletternas stora familj måste vi inräkna ett frikort gällande på slupar tillhörande Göteborgs Nya Ångslups Aktie Bolag. Kortet har vit bottenfärg, smal röd ram och en kraftig röd ring i mittpartiet med ett tvärgående kraftigt rött streck. Årtalet (?) 1921 finns påstämplat på kortets högra sida. Kortet är utställt på en herr B. Olofsson. Frikortet gällde på Ångslupsbolagets samtliga linjer. Baksidan bär följande tryckta text:

"Kortet gäller endast för den person till hvilken det är utställt och skall alltid medhafvas för att vid påfordran uppvisas, då i motsatt fall afgift för resan erlägges. Missbrukas kortet så anses detsamma förverkadt. Kortet skall återlämnas".

Dessutom har följande stämplingar påfört "1921" och "Detta kort skall alltid uppvisas vid landstigningen". Stämpelfärgen är blå. IW

Medalj präglad på Gustav III:s befallning med anledning av freden vid Värälä den 14 augusti 1790. Medaljen, som är graverad av Carl Gustaf Fehrman, visar Gustav III i antik rustning, med spjut i hand, och kejsarinnan Katarina II, även hon i antik dräkt och med krona på huvudet. De två kungliga räcker varandra handen över ett altare. Hild. nr 85. Foto: ATA.

Samtida berättelse om utlandet av gåvor och medaljer i samband med undertecknandet av fredstraktaten i Värälä

Freden med Ryssland i Värälä den 14 augusti 1790 återställde förhållandena mellan Sverige och Ryssland sådana de var före krigets utbrott 1788. Krigets mål hade från svensk sida varit att återvinna det område av Finland, som Sverige avträtt genom freden i Åbo den 7 augusti 1743 samt att frigöra Sverige från den ryska inblandningen i dess inre angelägenheter.

Landkriget hade inte gått till något avgörande, blä på grund av länge uteblivna segrar till sjöss och inre politiska spänningar med Anjalaförbundet av den 12 augusti 1788 som dess viktigaste tecken. ÖrlogsfloTTan lyckades i början av kriget inte få herraväldet till sjöss. Sjödrabbningarna vid Hogland den 17 juli 1788, vid Ölands södra udde den 26 juli 1789 och vid Styrudden (Kronstadt) den 3-4 juni 1790 slutade alla oavgjorda. I det sk Viborgska gatloppet den 3 juli 1790, då den inneslängda örlogsfloTTan slog sig ut genom den blockerande ryska flottan, led svenskarna avsevärda förluster och blev därefter blockerade i Sveaborg till krigets slut. Skärgårdsflottan genomförde ett flertal strider med växande framgång. Dess glänsande seger vid Svensksund den 9-10 juli 1790 bidrog verksamt till den för Sverige tämligen lyckliga utgången av kriget. I fredsfördraget omnämns varken freden i Nystad 1721 eller i Åbo 1743. Ryssland hade däri genom berö-

vats varje formell rätt att blanda sig i Sveriges inre angelägenheter. Genom kriget hade Sverige därmed hävdatt sitt oberoende. Detta var den största vinsten av kriget, som annars blev synnerligen betungande främst ur ekonomisk synpunkt.

De svenska och ryska fredsförhandlingarna möttes i Värälä by vid Kymmene älv (riksgränsen). Sverige representerades av friherre Gustaf Armfelt (Gustav III var också på plats men höll sig mer i bakgrunden) och Ryssland av generallöjtnanten Otto Henrik Igelström. Glädjen över freden var stor på båda sidor vilket man förstår av utlandet av gåvor och medaljer. Om detta finns en samtida skildring som nedtecknats av publicisten Johan Christopher Barfod (född 1753 i Kviidinge och död 1829 på Mäntsälä gård i Finland). Barfod efterlämnade mängder av historiska och genealogiska samlingar som efter hans död publicerades. Han har kallats "en bland svenska hovlitteraturens största anekdotberättare". Uppgifterna från Värälä hade han främst fått från Gustav III:s sekreterare vid fredsförhandlingarna, Johan Albrekt Ehrenström (född i Helsingfors 1762 och död i samma stad 1847). Ehrenström blev med tiden statsråd och ledamot av senatens för Finland ekonomidepartement.

Barfods anteckningar och fredsförhandlingarna i Värälä finns tryckta i en bok med titeln *Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788-1794*, Stockholm 1846, s. 194-97. Utgivare var G. O. Hyltén-Cavallius.

*

Här nedan följer berättelsen:

Ryska kejsarinnans förnöjelse öfver den slutade freden ådagalades, utom annat, genom den mängd presenter af dosor och ringar, som vid Verelä nästan östes ut. Icke allenast de som vid freds-verket haft någon befattning, utan äfven åtskilliga af hofvet, som af blott kuriosité att se kosackerna en gång följde baron *Armfelt* till konferens-stället, blefvo begåfvade. De som voro närmast konungens person fingo äfven sin del, och bland dem kammarjunkaren *Möllersvärd* en skön ring. Baron *Armfelt* fick bland annat en ganska dyrbar blå emaljerad dosa, som icke allenast var briljanterad kring charniären och kanterna, utan äfven i täta rutor öfver hela ytan, oberäknadt de präktiga stenar som omgäfvade kejsarinnans porträtt. Kongl. sekreteraren *Ehrenström* fick på sin del 2000 dukater i guld och en gulddosa, rund, af vanlig storlek, briljanterad kring locket, charniären, samt nedra kanten, och dessutom prydd med en större medaljong ofvanpå och med fyra smärre på sidorna, hvilka medaljonger likaledes voro omgifna med briljanter. Man ville eljest anmärka, att juvelerna på dessa så ymniga presenter ej voro af förmämsta slaget, hvilket i allmänhet gäller om det vid ryska hofvet vanliga

öfverflöd på ädla stenar, samt om kejsarinnans vanliga briljanterade presenter.

Ehrenström sade, att ibland all den pragt som lysor vid hofvet i Petersburg, är ingenting så utmärkt och lysande, som den myckenhet juveler hvarmed alla pråla. Man ser der diamanter och ädla stenar lysa öfverallt på deras kläder, och då man i andra länder finner denna dyrbara prydnad egentligen förbehållen åt damerna, så synas herrarne der på stället i denna slags yppighet täfla med fruntimren. Många stora herrar äro nästan öfverhöljda med juveler; knappar i kläder, sko- och knä-spännan, värj-fästen, epåletter, allt är sammansatt af dessa dyrbara stenar. Ofta ser man själfva hatten i stället för galon vara omgifven med flere rader briljanter; och ordens-stjerner af juveler äro så allmänna, att de knappt hållas för någon pragt. Denna yppighet med juveler har utbredt sig ända ibland medelståndet, och det är ej sällan man finner en borgarehustru pråla med ett bälte och hufvudbonad af äkta perlor och ädelstenar, till ett värde af 12 till 1800 rubel. Vid högtidliga tillfällen synas förmögna köpmansfruar nästan betäckta af äkta perlor, till ett ganska stort värde, fastän man också ofta finner dessa perlor klyfda, för att visa en så mycket präktigare brodering.

Det har varit en nöjsam syn, att, straxt efter fredens kungörande, se båda lägren nästan sammanblandade, och de tillförrne stridande soldaterna likt de förtroligaste vännar språka och dricka tillsammans. Den dagen som ratifikationen skedde, var för båda härarne en glad högtid. Bemälda akt förrättades med all den ceremoni och beledsagades med all den ståt, som vanligen utmärkte *Gustaf III* vid högtidliga tillfällen. Den 19 Augusti var dertill ämnad, men anstalterna, som ej hunno att bli färdiga, hindrade att på detta mera värdiga sätt fira samma dag, hvilken af konungen vanligen begicks med någon särdeles märklig ståt eller förrättning. Således blefvo grundstenarna till Haga slott och Norrbro båda lagde på den 19 Augusti.

Konungen var själf ibland åskådarna ute på fältet vid Werelä, för att se utvexlingen af freds-traktatsinstrumentet. Vid detta tillfälle lyste baron *Armfelt* just på sin äras höjd, emot general *Igelström*, hvars sedanre oblida öde i Warschau äfven förmörkat glansen af hans då egande heder och höga nåd; så att både han och *Armfelt* för det närvarande äro flyktiga ifrån det land, hvar rest de njutit så mycken lycka. — Bland andra som besökte konungens fält-läger var Baschkir-höfdingens fru, hvilken på tartariskt vis följde sin man i krig. Hon inställde sig till häst, i sitt lands drägt. Mössan var isynnerhet utmärkt hög, såsom en sockertopp, och behängd med åtskilliga penningar eller medaljer, fästade vid toppen med silkes-snören. Dylka prydnader betäckte äfven hennes bröst. När hon föreställdes för konungen, gjorde hon en bugning med hufvudet. Hans Maj:t presenterade henne på sin flata hand en guld-medalj och två silfver-medaljer, i tanka att

hon finge välja antingen den första eller de båda andra. Men för att ej vara villrådig i valet, tog hon dem allesammans, då konungen skrottande sade: »hon håller till godo». Man skulle eljest nästan hafva kunnat säga, att konungen af Sverige nu höll hof i Petersburg; ty så var han omgifven af ryska herrar, icke allenast från arméén, utan äfven från hofvet, hvilka vid detta tillfälle infunnit sig på gränsen. Bland de sednare var äfven greve *Stackelberg*, som kommit till Werelä för att med sin slughet biträda general *Igelström*. Sistanämnde herre visade sig såväl den dagen då tacksägelsefesten firades, som då freden uttrumpetades, behängd med alla sina ordens-band och stjernor, hvarföre också den skalkaktige baron *Gyllengranat* sade, att »han såg ut som när Amphion flaggar».

Tacksägelse-dagen fingo soldaterna traktering i båda lägren. För att förstärka paraden på svenska sidan voro icke allenast de vid Keltis, under general *Paulis* befäl stående trupper, utan äfven alla andra kommanderingar från nejden församlade på ett ställe. Ryska krigsfolket kom hoptals öfver till vårt läger, för att deltaga i de svenskas välfägnad, likasom man på deras sida lät rinna ymnigt brännvin, till tjänst för svenska soldaten som besökte dem. Flitigt och glädtigt skänkte ryssen i för dessa som så nyligen voro hans fiender, och sade bestämdigt: »Dobra Camrat!» Sådan skillnad är der emellan förra tidens ryssar och de

närvarande, — emellan politiska krig och de borgerliga.

Det var på svenska sidan, eller inom svenska gränsen, som fredsverket afhandlades och kungjordes, nemligen på det ödelagda sådesfält, som tillhörde den redan förra året afbrända och då icke ännu återuppygda Werelä by. Denna mark utgjorde nu skillnaden emellan svenska lägrer och de ryska trupper som kamperade framför Werelä bro, hvilken ännu vid fredsslutet innehades af fienden. Likasom vid Werelä, så trädde man genast på de andra gränse-orterna från båda sidor i vänligt umgänge. Ryska kommenderande generalen en chef greve *Soltikoff*, som stod vid Anjala, också på svenska sidan, gaf general *Platen* första underrättelsen om fredsslutet, och bjöd honom tillika med hela sin stab och andra högre officerare till bords. I allmänhet talte de ryska officerarne af anseende antingen svenska eller tyska. General *Denisow* var den ende som ej förstod något främmande språk, och visade mycken ledsnad deröfver att han icke kunde njuta umgänge med de främmande, hvilka han gerna visade höflighet, fastän han var rent af en kosack, och derföre med förakt ansedd af de andra ryska generalspersonerna.

Det bör noteras att texten ursprungligen nedtecknades av Barfod 1794. Därför finns vissa kommentarer som syftar till senare händelser.

IW

Jägarmärken

I Kungl. Myntkabinetts samlingar finns ett par mässingsmärken/tecken, vars användningsområde är okänt. Båda anknyter till Motala.

1. Ensidigt triangelformat tecken med ögla. Text: MOTALA SOKENS IE-GAREFÖRBUND utskrivet i cirkel. Innanför denna ordet ÖSTRA. I triangels hörn finns pilar och korslagda kvistar.

2. Ovalt märke med ögla. Längs kanten går ett pärlmönster. Innanför finns texten: MOTALA W JÄGARFÖRBUND. I mittpartiet finns två korslagda pilar och tre blommor. På tecknets frånsida finns det inslagna årtalet 1873.

Är dessa märken/tecken bevis på jakträtt inom ett visst område och samtidigt utvisande att man betalat någon avgift? Kan någon av SNTs kunniga läsare lämna upplysningar i frågan?

1.

2.

IW

Foto: Gunnel Jansson, RIK-foto.

Kanada

20 dollars, Issue of 1991

Storlek: 153 × 70 mm

Färg, framsida: Grön, rosa, gul

baksida: Grön, rosa

Microskrift: I det pastellfärgade fältet på framsidan finns tryckt i slingor "siffran" 20.

I det gröna bandet längs sedeln finns tryckt "BANK OF CANADA 20", "BANQUE DU CANADA 20".

I de ljusa gröna och gula fälten finns fina linjer inlagda, som kan ses med förstöringsglas.

I övre vänstra hörnet på framsidan finns inlagd en sk "Optical Security Device". Denna skiftar färg från guld till grönt då sedeln vrides.

Mynt och sedlar på svenska frimärken

Mynt

Det finns några få "svenska" mynt som använts som motiv på svenska frimärken. Underligt nog är alla dessa frimärken utgivna under en kort tidsperiod 1969-1973*. Följande utgåvor finns:

Facit 649-650, Norden 1969: Handelskepp från mynt från ca 825 funna på Björkö i Mälaren, LL 50. Se SNT 6/93 sid 157, Tuppar/Båt.

Facit 720, Blodsklipping 1971: Hertigarna Johan och Karl, 8 mark 1568, HG 1.

Facit 774, Myntmotiv 1972: Gustav Vasa, daler 1547 präglad i Svartsjö, HG 100.

Facit H267, Springare 1973, häftesomslag: LL 49, Hjort, 800-talet.

Facit H268, Vikingaskepp 1973, häftesomslag: LL 49, Vikingaskepp, 800-talet.

Sedlar

Facit 14-16, Liggande lejon 1862-1866 (tecknare P.O. Bagge, gravör P.A. Sparre): Samma lejon och lilla riksvapnet finns som motiv på Banco-sedlar av färgat papper 1835-1858, 32 sk b:co, 2 rdr b:co osv.

Facit Tj 1-26, Tjänstefrimärken stort format, 1874-1895: Samma stora riksvapen finns på riksmynt-sedlar 1858-1873 och kronsedlar 1874-1879. Detta stora riksvapen saknar hjärtskölden på samma sätt som Oskar II:s guldmünt 1873-1876. 1-kro-

nassedlarna 1914-1921 har dock riksvapnet med hjärtskölden, vilken saknas hos 1 kr 1874-1875**

Facit (?), EES-avtalet 1994: Sittande Moder Svea från sedelserien 1890-1963***

Referenser:

LL = Lars O. Lagerqvist, Svenska mynt 1970

HG = Harry Glück, Svenska mynt 1980

Facit = Frimärkskatalog Norden.

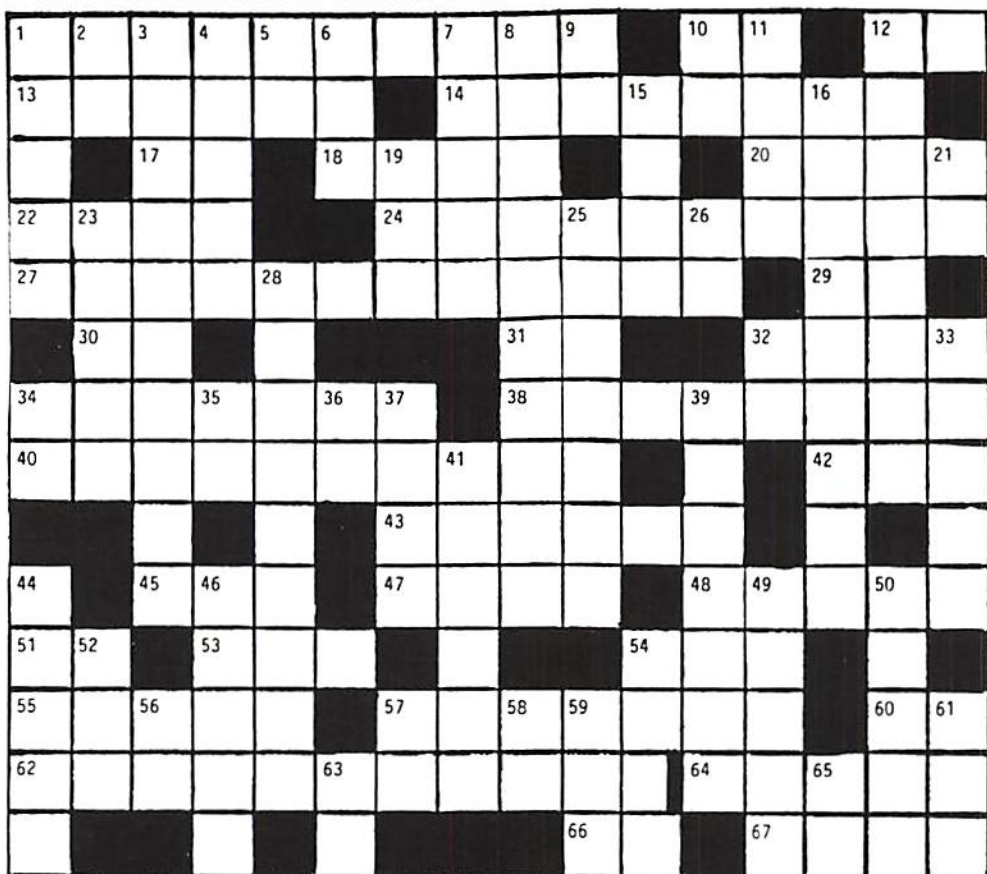
Jan Alexandersson

* Den 20 maj 1975 använde Postverket ett vikingatida mynt som förebild för en förstadsstämpel. Se SNT 9/10 • 88 sid. 246. Red. ann.

** Om den "bortglömda" hjärtskölden, se G. Sundberg i NNA 1963, sid. 173 ff. Red. ann.

*** Erik Gamby har skrivit en artikel om Moder Svea i SNT 4/5 • 91 s. 92-95. Red. ann.

Numismatisk korsord

Konstruktör:
Anders Lindbom.
Västerås

Bauers haandbog

Endnu bedre end studiet af møntfund og de i samlingerne forhåndværende mønter er i mange tilfælde de samtidige håndbøger om møntvæsenet, som i århundredernes løb er udgivet til brug for købmænd og andre handlende. De ældre kaldes *valuationer*, de senere *contorister* og til sidst kaldes de slet og ret *haandbøger*.

En særdeles bemærkelsesværdig af slagsen er: *Haandbog i Mønt-, Maal- og Vægtforhold* af R. W. Bauer, Kaptajn, Kjøbenhavn 1882. Trods den senere udgivelse, har den i flere tilfælde meddelt vigtige oplysninger om møntforhold, som i hjemlandet siden er blevet glemt.

Bogens eksistens skal her præsenteres for de svenske læsere i anledning af Ian Wiséhn's artikel *Tanzanias mynthistoria* (SNT 4 · 94 s. 101-105). Man vil bemærke, at Bauer giver et glimrende supplement, men man bør

også huske på, at han ikke har skrevet sit arbejde for møntsamlere og numismatikere. Samme R. W. Bauer har tillige udarbejdet en i Danmark meget benyttet kalender for årene 601-2200.

Sansibar

Hovedstad i Sultanatet af samme Navn paa Østkysten af Afrika. Byen beliggende paa en Ø af samme Navn, af Afrikanerne kaldet Ungujo.

Mønt

Man regner efter nordamerikanske **Guld-Dollars à 100 Cents** (se nordamerikanske Fristater). De her boende Arabere dele denne Dollar i **2 Nusu** à **2 Ruba** ell. **Rubo** à **2 Toman** à **2 Annas** à **8 Biya** à **4 Ruba baisa**.

Tidligere regnedes efter de ældre østerrigske Maria Theresiadalere, men ved stiltiende Overenskomst er den amerikanske Dollar bleven Enheden og ved Omvexling faar man i Reglen fra 1-6 pCt. Opgjæld mod Maria

Theresiadaleren. I den nordlige Del af Landet gaar kun denne sidste.

De amerikanske Mønter ere ikke alene de mest anvendte, men de ere næsten de eneste, der gaa i Landet, de engelske og franske Mønter ere under Værdi: den eng. Sovereign gjælder 4 Doll. 75 Cents, den halve = 2 Doll. 37 1/2 C., den franske 20-Francis = 3 Doll. 75 Cents, 10-Francis = 1 Doll. 87 1/2 Cents, 5-Francis i Guld = 93 3/4 Cents, 5-Francis i Sølv = 94 Cents, den britisk-ostind. Comp.-Rupie = 47 Cents, den spanske Guld-Onza = 15 Doll. De mindste Pengestykker, der gaa her, ere de i Bombay prægede britisk-ostind. Kobbermønter paa 1/4 Anna eller 3 Pies og paa 1/12 Anna ell. 1 Pie (her kaldet Biya), hvoraf henholdsvis 128 og 384 regnes lig 1 Dollar, en Cours, som for øvrigt varierer efter det Forraad der haves, for den første Mønt f.Ex. fra 110-130 Stkr. paa 1 Dollar.

Vågrätt

1. Guldmynt präglat under Johan III 1569-71.
10. Veckotidning.
12. Myntmästare 1855-76.
13. Bergsmannen i lodrätt 8 blev senare utnämnd till hövitsman i denna stad, som även är myntort.
14. Är ett brakteatmynt präglat.
17. 1/10-dels fen i Manchuriet eller 576 meter i Kina.
18. Att ha i pung.
20. Schweiz största myntverk ligger här.
22. Valuta i Portugal fram till 1910 och i Brasilien till 1942.
24. Bakverk som kan associeras till en av Österrikes myntorter.
27. Landskap i Ryssland som senast var svenskt mellan åren 1617-1721.
29. Myntmästare kortare.
30. På mynt från Pretoria. Även initialer för landet där Pretoria ligger.
31. Entréplan.
32. Tillika.
34. . . . . staten har mest påvar på sina mynt.
38. Fick man tilldelat under kriget.
40. Utsläppande av sedlar eller aktier.
42. Svenska Reproduktions AB.
43. Gör man bössan.
45. Är Hebriderna som gav ut mynt på 70-talet.
47. Minska.
48. Gjorde den gamla 2-takts-SAAB:en.
51. 10 × 10 meter.
53. Ropar man kanske då man löst detta "tjuriga" korsord.
54. Om björnar ligger däri och tänker, kanske de kläcker en sådan.

55. Här var Karl XIV Johan kung.
57. Kan randen vara på mynt.
60. På polletter från Katarinahissen.
62. Hårdvaluta i Tyskland 1945.
64. Gör den late, men sätter även den morgonpigge yrkesmannen.
66. Ingår i koksalt.
67. Valuta i Baltikum.

Lodrätt

1. Snäcka använd som betalningsmedel i Kina för 3500 år sedan — i Afrika på 1800-talet.
2. Många av drottning Kristinas riksdalrar kan betecknas så här.
3. Skuldförbindelse på viss tid till fast ränta.
4. Engelskt ljud.
5. Galen försäljare.
6. Stora mynt av stenarten "aragonit" användes på denna ö i Stilla havet.
7. Han pryder jubileumsrubel från 1970.
8. Bergsman som startade ett uppror år 1434.
9. Av denna legering präglades polletter, men sällan mynt.
10. Är chef för vågrätt 42.
11. En slags stickning.
12. Myntmästare i Stockholm 1684-99. En annan med samma namn kommenterar sport på radion.
15. Änyo.
16. Svenska, danska, norska och isländska tillhör alla denna grupp av språk.
19. Kan man också stava sitt namn om man har namnsdag på julafton.

21. Så skriver man "u.ä." på engelska.
23. Är kungen för det mesta på sina mynt.
25. Provins i norra Spanien som hade egen myntutgivning åren 1748-1833.
26. Förkortning av lodrätt 28.
28. Mynt i denna valör slogs sist under Oskar II.
32. Väderstreck om man ska flyga till Svarta havet.
33. Sådan dollar finnas.
34. Tillsammans med fasa.
35. Bör ej fattas till pungan, enligt Ramel.
36. Aina Ivarsson.
37. Brukar Karo.
39. Är kopparplåt tillverkad för plåtmynt, men som ännu inte försetts med prägel.
41. Det användes tidigt som pollettermaterial.
44. Vattenmärke på våra första sedlar.
46. Läran där konstiga kroppsställningar ingår.
49. Kan numera vara gjord av plast.
50. Präglades i Sverige första gången 1654. Finvikt ca 3,4 gram.
52. På kungliga franska mynt.
54. Gå vilse.
56. Riksgälds.
57. Bör man, så går livet lättare.
58. Lopp på Man.
59. Råämne vid valsverksprägling.
61. Sådan brottare finns.
63. Rex Sveciae.
65. Monogram för den kung vars valspråk var: "Gud och folket".

Lösningen presenteras i nummer 7 • 94

Den gamle spanske Søjlepjaster (Colonnato), der endnu forekommer her kaldes af Araberne **Aba Madfa**, nogle Steder **Riyal Masingo**, den gjælder 6-8 pCt. mere end Maria Theresiadaleren. Den eneste Underafdeling af Pjasteren, der gaar, er Kvart-Pjasteren, som benævnes **Seringe** ell. **Pistoline**.

Det er kun lidt over 40 Aar siden Mønt indførtes her; det første hertil ankomne amerikanske Skib, i Aaret 1830, fandt de her boende Arabere i en ussel og elendig Tilstand, ikke ejende hverken Mønt eller Landsprodukter til dermed at tilluske sig Varer. Handelen med Europa har i høj Grad beriget Sansibar. I det Indre af Landet benyttes endnu Tuskhandel, de vigtigste Betalingsmidler ere: nordamerikanske Bomuldstøjer (Domestic), ubleget Shirting og Sheeting (overalt kaldet **Merikani**), venetianske Glasperler og Porcelænsperler (Charas ell. Uschanga). Prisen paa Domestic

er afvejlende. 1 Stykke kaldet Jura ell. Gora fra 2-2³/₄ Dollars. Man beregner Prisen pr. Schucka (= c. 1⁵/₁₆ fr. Meter) Domestic, som ved Kysten kan koste 25 Cents, dybt inde i Landet kan Værdien stige til 1 Dollar. Af Perler er i Omløb 400 forskellige Arter, de hyppigst efterspurgte og billigste kaldes Chanyera ell. Uschanga Waupa, de ere kuglerunde og af hvidt Porcelæn, i Sansibar koste 5 à 6 Pund af disse 1 Dollar, for øvrigt af forskjellig Værdi efter Beliggenheden af Stedet, undertiden 6 Gange højere paa et Sted end paa et andet. Ogsaa benyttes i Stedet for Mønt groft Messingtraad (Nr. 4 og 5) kaldet **Masango** (Enkelttal Sango). Araberne kalde det Hadschula og i Sansibar koster 1 Frasla (Vægt paa 16¹/₁₆ Kilogr.) 12 til 16 Dollars.

Jørgen Somod

Sex ton mynt i Fontana di Trevi

Varje år töms Fontana di Trevi i Rom på mynt. Sammanlagt brukar man hita ca sex ton mynt eller ca 60 miljoner lire.

Fontana di Trevi är en av Roms mest berömda fontäner, ursprungligen slutpunkt för akvedukten Aqua Virgo från 19 f.Kr. År 1453 fick platsen en enkel fontänanordning, utförd av Alberti på uppdrag av påven Nicolaus V. Bernini gjorde 1640 ett utsmyningsförslag vars motiv, Neptunus hästar, upprepades i Niccolò Salvis slutliga förslag 1735. Fontana di Trevi stod färdig 1762.

Sedvänjan att kasta en slant i fontänen, för att försäkra sig om en återkomst till Rom, härrör från mitten av 1800-talet. Idag är det främst utländska turister som slänger mynt i fontänens vatten. Varje dag hamnar omkring 17 kg på dess botten. IW

Beauty and the Banknote IMAGES OF WOMEN ON PAPER MONEY

Virginia Hewitt

Virginia Hewitt: *Beauty and the Banknote. Images of Women on Paper Money*. Utgiven av British Museum Press, London 1994, 64 s., rikt illustr. Pris: £6.95, ISBN 0-7141-0877-4. Boken kan beställas från British Museum Publications Limited, 46 Bloomsbury Street, London WC1B 3QQ.

I anslutning till en liten sedelutställning om kvinnoframställningar på sedlar i The British Museum som invigdes 19 maj 1994 utkom en liten läcker utställningskatalog. Den bär titeln "Beauty and the Banknote", något som möjligen är en parafra på den franska folksagan om "Skönheten och odjuret" (*Beauty and the Beast*). I katalogen ser man kvinnofigurer som visar högdragen skönhet, stolt framtoning, arbetsglädje, kyskhet, nakenhet och intelligens. Att kvinnliga modersfigurer ofta fått representera nationer, t.ex. Britannia och Svea, vet vi alla. Dessa, tillsammans med drottningar, bomullsplockerskor, fabriksarbeterskor har frammanats för att representera centralbankernas stabilitet och rikedom. De avbildade kvinnorna speglar emellertid väl vår bild av kvinnan och hennes faktiska ställning i samhället. Ämnet kring kvinnor på sedlar blir uttömmande skildrat. Bildexemplen är många. Även vår Selma finns med.

Författarinnan är kurator vid Department of Coins and Medals vid British Museum och ansvarar för museets sedelsamling. Hon har tidigare skrivit (tillsammans med J.M. Keyworth) *As Good as Gold. 300 Years of British Bank Note Design*, London 1987.

JW

Gerald Hoberman: Exposing Stamps of Another Coin. A bridge between contemporary society and the culture of the Ancient World, through numismatic philately and photography. The South African Numismatic Society in association with Spink & Son, Cape Town 1993. ISBN 0 620 17584 2. Distribueras av Spink & Son, London.

Gerhard Hoberman är fd ordförande i Sydafrikas numismatiska sällskap och för recensenten känd som författare av det vackra och innehållsrika verket *The Art of coins and their photography*, som kom ut från trycket 1981. På samma sätt som den boken är den nu recenserade ett exempel på det bästa dagens bokdesign och tryckteknik kan åstadkomma. Det är ett tunt band på endast drygt trettio sidor. Såsom titeln säger handlar det om antika mynt som frimärksmotiv. Ypperliga färgfotografier illustrerar ett antal frimärken på vilka antika mynt avbildas och de som förlagor använda mynten.

Sammanlagt uppges mer än femhundra avbildningar av antika mynt på frimärken vara kända i dag. Det är inte överraskande att många av dem kommer från Grekland. Kanske mer överraskande för den som inte är frimärkssamlare är det markanta inslaget av israeliska frimärken. Orsaken är att mynt, som präglades av judarna under upproren mot Rom åren 66/70 och 132/135 eKr, har använts som förebild för staten Israels första frimärken och även för vid senare tillfällen utgivna frimärken.

Resterande exempel kommer från ett större antal länder, bla från fd franska Afrika. Vad sägs om Akanthos lejon som dödar en tjur på ett frimärke från Mali, Athens (feldaterade) uggla på ett från Niger och Julius Caesar på ett från folkrepubliken Kongo?

Ett designmässigt riktigt fullt exempel finns också med. Det avbildar en i DDR funnen aureus av Tetricus I med huvudet på sned, dvs myntet roterat motsols med 45°.

Så långt är allt väl. Men bokens i det närmaste för bibliofiler avsedda design motsvaras ej av innehållet. Textens högrävsande språk kan möjligen ursäktas med att den bygger på ett till ära för en god vän hållet föredrag, en vän som delar författarens intresse i "numismatisk filateli". Att en rik flora av fel fått stå kvar är svårare att förstå. Den traditionsrika firman Spink & Son skyltar ju med sitt namn och borde ställt upp med en kompetent lektör. När denna recension skrivs stundar våren. Därför kan ett litet florilegium vara på sin plats.

Vad sägs tex om att Caesar slog "Pompeii" vid Farsalus. Det verkar som om staden Pompeji gick under redan då, medan Pompeius klarade sig. Att, såsom vidare anges, Caesar förde krig i Gallien åren 58-59 stämmer på sätt och vis, fast rätteligen borde det stå 59-58. Under den tiden sägs han också ha hunnit med två expeditioner till Britannien. Tyvärr tiger de histo-

Ny upplaga av sedelkatalog

I dagarna utkommer sjunde upplagan av Albert Picks *Standard Catalog of World Paper Money, Volume Two, General Issues*. Den nya volymen innehåller 1280 sidor (144 sidor tjockare än sjätte uppl.). Sammanlagt finns mer än 22 000 sedlar medtagna. Prisökningarna är många och ofta drastiska. En rad nya länder finns med som en följd av senare års politiska utveckling.

Albert Pick började samla sedlar 1930 och under trettio år byggde han upp en mycket omfattande samling som sedan köptes av *Bayerische Hypothek und Wechsel-Bank* (Hypobank). Själv fick han anställning som samlingens vårdare under åren 1964 till 1985. Det var Picks samling som utgjorde kärnan i första upplagan av sedelkatalogen som utkom 1975. Med tiden skulle mer än tvåhundra specialister lämna bidrag till katalogens faktauppgifter. Stor hjälp lämnades även av *International Bank Note Society*. De flesta sedsamlare utnyttjar boken. Katalogen kan beställas från Krause Publications, Book Department NR, 700 E. State St., Iola, WI 54990-0001, USA. Den kostar \$55 samt \$2.50 för post. De tar gärna emot beställningar som betalas med MasterCard eller VISA.

Volym I, som är mer specialiserad, är under arbete och lär vara klar under hösten 1994.

IW

standard catalog of seventh edition

WORLD PAPER MONEY

general issues volume two

Listing all legal tender issues of national governments

- Full coverage 18th-20th centuries
- 280 issuing authorities
- 22,000 notes listed
- 10,000 original photos
- Market valuations in up to three grades

by Albert Pick • Neil Shafer, editor • Colin R. Bruce II, editor

riska källorna om just den bedriften. Caesar invaderade visserligen Britannien vid två tillfällen, men dem brukar historikerna förlägga till åren 55 och 54 fKr.

Ej heller står uppgiften att Tetricus I (författaren verkar föredra stavningen Tertricus) redan år 233 skulle sänt ett hemligt budskap till konkurrenten Aurelianus i överensstämmelse med vad andra källor har att berätta, året måste snarare ha varit 273.

Även de gamla grekerna får sin beskärda del av feLEN. Exempelvis anges texten på Kimons avbildade dekadrachma med *EYPAKOEIO (N) / AΘA* i stället för *ΣYPAKOΣION / AΘAA*. Uppgiften att Kimon & kolleger signerade sina mynt "långt innan konstnärer kom på idén att signera sina målningar" motbevisas av de många, redan från 500-talet kända signaturerna på grekiska vas målningar.

Alexander den store sägs ha börjat regera redan 356 fKr, dvs samma år han föddes. Hans pappa Philip, av stavingen att döma en tidig medlem av det hannoveran-

ska kungahuset, anges att efter segern över grekerna ha "köpt" Aristoteles för att uppföstra sonen. Eftersom den segern firades vid Chaironeia år 338 fKr och Alexander enligt samstämmiga uppgifter tillträdde tronen redan två år senare hade det inte blivit mycket tid över för undervisning. Till saken hör att Aristoteles redan 341 eller 340 helt frivilligt åtog sig den uppgiften; även så blev tiden väl knapp.

Det är mer än så Alexander får stå ut med i boken. Ett mycket vanligt posthumt myntporträtt av den bland gudarna upptagne makedoniern betecknar författaren som "...an uncluttered, yet powerful graphic three dimensional portrait of Lysimachos...". Detta är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att det på frimärket faktiskt står "Alexander den store", fast på grekiska.

Avslutningsvis citerar författaren den kända sentensen "Those who ignore history are destined to repeat it". Härvid delar recensenten författarens uppfattning helt och hållet. Det recenserade verket synes

dock snarare ge anledning till varianten "Those who ignore history are destined to learn it".

GM

HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

Storsjöskatten – en sann sägen

Ny utställning på Gysinge Bruk i Gästrikland

Den 8 maj 1650 inräknades i länsmansgården i Österfärnebo 365 daler kopparmynt utgörande ett helt års kronoskatt från Färnebo socken, som skulle föras till Stockholm via Gävle över Storsjön med båt. Mynten förpackades i träkaggar – sk fjärdingar.

Den 21 juni 1650 gick skatten till Storsjöns botten; då "skall förslingen hafva skett genom tre socknemän i båt, som kantrat i följd af ett häftigt vindkast, hvarvid två af karlarne drunknade". I åtta dagar letade 23 båtlag efter båten och tunnorna utan resultat. Brev från bönderna med anhållan att skatten inte skulle behöva erläggas ytterligare en gång finns bevarat, likaså drottning Kristinas svar redan i augusti samma år, där hon finner klagan skälig.

Den 21 juli 1889 påträffade arbetare några kopparmynt "vid framförandet å Storsjön i Gestrikland af timmerflottor. . . idet att vid stötar mot sjöbotten medelst båtshake invid en större sten. . .". Fyndet föranledde några studenter att söka efter fyndstället och man hittade ytterligare "ett större antal plåtar och mindre mynt av koppar". En rättegångsprocess som varade i två år inleddes om vilka – flottarlaget eller studenterna – som hade rätten till fyndet och hittelönnen. Totalt hittades 2.737 mynt, varav 39 inlöstes år 1892. Återstoden köptes av mynhandlaren Daniel Holmberg, Stockholm, och torde väl idag vara utspridd över landet.

Den 2 april 1992 lämnade hembygdsforskaren Sven-Olof Zackrisson, Sandviken, ytterligare 323 kopparmynt till Kungl Myntkabinettet. Efter årtal av efterforskningar i arkiv och i Storsjöns vatten hade Zackrisson och hans medhjälpare återfunnit fyndplatsen! Mynten fyndfördelades till länsmuseum i Gävleborgs län. Totalt har 3.060 mynt – framförallt Kristinas 1- och 1/4-ören – hittats. Slutmynt Kristina, Avesta, 1 daler 1650.

Kristina, Avesta, 1 öre 1650. Ur Storsjöskatten. Foto: Bengt A. Lundberg, RIK.

Den 4 juni 1994 invigdes utställningen "Storsjöskatten – en sann sägen" i turistbyrån på Gysinge Bruk, producerad av Länsmuseum i Gävleborgs län.

*

Kungl Myntkabinettets personal har besökt utställningen. Historien om skatten i dubbel bemärkelse, som sjönk i Storsjöns vatten och sedan hittades två gånger, samt om människorna kring den skildrades mycket levande av återupptäckaren själv, Sven-Olof Zackrisson. En utflykt till Gysinge Bruk och Storsjöskatten rekommenderas varmt.

Utställningen är öppen dagligen kl 11-17.

MGL

Larmade fyndplatser skall avskräcka tjuv

Ett fornminneslarm har konstruerats på Gotland för att avskräcka plundring av kända fyndplatser och pågående grävningar. Sven-Erik Sigren har i samarbete med länsantikvariern, högskolan på Gotland m fl konstruerat en prototyp med antenner, som grävs ner och aktiveras om en metalldetektor används i närheten. Larmet kan kopplas till polisen eller någon närboende.

Problemet med skattplundring kulminerade för några år sedan, och som en följd av händelser både på Gotland och fastlandet skärptes straffet till att omfatta fängelse.

Det är numera också förbjudet i hela landet att använda metalldetektorer utan tillstånd. □

AUKTIONER

SVENSKA

November
19-20 Stockholm, B. Ahlström

UTLÄNDSKA

September
3 Köln, H. J. Knopek
9-10 Stuttgart, Kricheldorf
12-14 New York, Bowers & Merena
13-15 Zürich, Swiss Bank Corp.
16-17 Leipzig, H. Höhn
17 Bryssel, Elsen
21-24 München, Hirsch
27-29 Espenau, Möller
28-30 München, Aufhäuser
28-30 Osnabrück, Künker

Oktober

1 Köpenhamn, Bruun-Rasmussen & B. Ahlström (Hede del 3)
5 London, Baldwin
6 London, Spink
7 München, Patin Bank
7 Oslo, Oslo Mynthandel
8 Long Beach, Ponterio
10-12 München, Giessener Münzhandlung
11-12 London, Spink
15 Berlin, Berliner Münzauktion
15 Köln, H. J. Knopek
24-25 Leu Numismatik
26-27 Zürich, Spink Taisei
31 Basel, Münzen und Medaillen

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

Oktober
13-15 London, COINEX
28-30 Zürich, 23rd Zürich International Coin Show

De som önskar tillkännage kommande auktioner eller mässor i auktionskalendern ombedes kontakta redaktionen, Kjell Holmberg.

Förenings- meddelanden

inför t.ex. föredrag, möten och auktioner sändes till redaktionen senast den 1:a i månaden före utgivning.

FÖRENINGAR

Gunnar Holsts stiftelse för numismatik

13/9 kl 19.00 "Money in the Bible": Föredrag av dr Martin Price, British museum, i Haga församlingshem, Haga, Östergatan 30, Göteborg. Frågestund. I samarbete med Haga församling. Alla är välkomna!

14/9 kl 19.00 "In the footsteps of Alexander the Great – money for an Empire": Föredrag av dr Martin Price, British museum, på Hvitfeldtska gymnasiet, Molinsgatan 4, Göteborg. Frågestund. I samarbete med Historieläraryrkeföreningen. Alla är välkomna!

Uppsala Myntklubb

17/9 Resa till Avesta myntmuseum.
20/9 Föredrag: Ian Wiséhn berättar om kinesiska mynt.
18/10 Auktion. Inlämning pågår.
15/11 Föredrag av Torbjörn Sundquist: "Brenner – numismatiker och miniatyrmålare".
6/12 Julmiddag med föredrag av Lars O Lagerqvist: "Falsa mynt och myntförfalskare".

Samtliga föredrag börjar kl 19.00. Lokal kommer att meddelas senare. Kontaktpersoner: Sekr Jan Karlsson, tel 018-54 83 42, och ordf Harald Nilsson, tel 08-783 94 23.

FRÅGESPALTEN

Fråga:

5- och 10-kronorssedlar 1890-1952 har normalt en seriebokstav men kan ibland ha två. Dessa två är alltid lika, men den andra bokstaven kan vara stor eller liten. Min fråga gäller om dessa har olika betydelse eller att det bara råkade bli så. Min gissning är att man använder bokstäverna A-Z och sedan AA till ZZ och till slut Aa till Zz. Jag har sett följande med två bokstäver:

5 kr 1905 DD, 1916 Ee, 1940 AA, 1940 CC

10 kr 1915 Uu, 1917 FF, 1937 MM, 1937 Rr, 1938 Hh

Jan Alexandersson

PRESSKLIPP

Mynt på kroken

En brittisk sportfiskare fick ett till synes ordinarie napp när han fiskade utanför Englands sydöstkust. Men när fiskaren började rensa torsken ifråga trillade ett mynt från romartiden ut ur inkråmet. Myntet bär den romerske kejsaren Septimus bild och tros vara från 200-talet efter Kristus. "Det är otroligt", konstaterar den omtumlade fiskaren och spekulerar: "Slanten måste ha fallit från ett romerskt skepp eller tappats bort och spolats ut i havet". (TT-Reuter)

Kina renoverar betalningssystemet

Kinesiska pengar RNB Yuen (Rin Min Bi) har inte kunnat växlas till annan valuta. Utländsk valuta har bytts mot värdebevis, *Foreign Exchange Certificate*, till en sämre kurs, men som kan återväxlas till utländsk valuta när man lämnar Kina.

När nu Kina mer och mer öppnar sina gränser för turism och affärer, har det visat sig vara svårt att administrera *Foreign Exchange Certificate*. Därför kan man nu växla till sig RNB Yuen direkt. In- och utförsel förbud gäller. Inom kort planerar man helt ta bort certifikaten.

Ur FOREX Magazine 1994

BYTESKONTAKT

Alexej Dmitrijev

vill ha byteskontakter i Sverige. Han samlar på sedlar och kan tex ordna fram sedlar från de nya länderna i öst.

Hans adress är

Nöudmiseni,
EE 0001 Tallinn, Estland

Offentlig Auktion nr 80

---

31 OKTOBER 1994

Med bl. a. en mycket bra samling
svenska mynt innehållande många rariteter.
(100 guldmynt, 33 silvermynt)

*Den rikt illustrerade katalogen finns tillgänglig
runt 1 oktober 1994.*

Beställ den om du inte redan finns i vårt kundregister!

Münzen und Medaillen AG

Malzgasse 25, P.O. Box 3647 a

CH-4002 Basel

Schweiz

Tel 009-41-61 272 75 44

Fax 272 75 14